

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Η'. (Έξάμηνο Β')

ΑΘΗΝΑ, 26 ΤΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1910

ΑΡΙΘΜΟΣ 416

"Ενας λαός υφώνεται ἅμα δείξη πῶς δὲ φοβᾶται τὴν ἀλήθεια. — ΨΥΧΑΡΗΣ"

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΓΝΩΣΤΟΣ. Ἡ συναυλία τοῦ Καλομοίρου.

ΑΘΗΝΙΩΤΗΣ. Ἀυθιγνῶτικα γράμματα

ΡΗΝΑ ΛΕΒΑΝΤΗ. Ἀπὸ τῆ ζωῆ—Ἀλυσίδες.

Ζ. ΛΕΦΑΚΗΣ. Ἡ ἱστορία τῆς Κοκκινότριχας ποῦ δὲν εἶχε ἀγαπητικὸ κ' ἔπεσε στὴν πράσινη λίμνη (τέλος).

Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ. Τραγουδάκι.

Κ. ΚΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ. Στὴ θύμησιν χαμένου φίλου.

ΨΥΧΑΡΗΣ. Πάρε σχολεῖς (τέλος).

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ἡ ΚΟΙΝὴ ΓΝΩΜΗ — ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΜΑΣ — Ο.ΤΙ ΘΕΛΑΤΕ.

ΠΑΜΕ ΣΚΟΛΕΙΟ*

ΑΝΟΙΧΤΟ ΓΡΑΜΜΑ

Σεβαστοί μου Κύριοι τοῦ **Ἐκπαιδευτικοῦ "Ομίλου**,

Ἔτσι, μὲ τὸ Folkestone, τελειώνει τάρβρο τοῦ συναδέλφου μας Δ. Π. Πετροκόκκινου καὶ ὑποθέτω πῶς ἡ ἀγνωστὴ ἀνταποκρίτρια, γράφοντας τέτοια λόγια—δηλαστὴ ἂν ἔγραφε κ.τ.λ.— θὰ χάρηκε ποῦ μὲ **κτυποῦσε** τὸν ἄμοιρο ἐμένα μὲ **κ**, ὅσο κι ὁ ἀγαπητὸς μας ὁ συνάδερφος θὰ χάρηκε, ἀδιαφορώντας ποιὸς μὲ χτυπᾷ μὲ **κ**, ποιὸς μὲ χτυπᾷ μὲ **κάππα**, φτάνει νὰ μὲ χτυποῦνε. Πάλε ὥστόσο παρτήρῳ πῶς ἐκείνοι ποῦ μὲ χτυποῦνε ἢ μὲ **κτυποῦνε** ἢ μὲ **κτυποῦσι**, ἀδύνατο νὰ τὸ κουνήσουνε ἀπὸ τὴν πεποιθιστὴν τους, πῶς στὸ Παρίσι τὸ μελάνι θὰ σώθηκε ἢ πῶς χαρτοπώλης πιά δὲ θὰ ὑπάρχει, νὰ πᾶω νὰγοράσω καὶ γὼ λίγο χαρτί. Νά θμως ποῦ δὲ γελαστήκανε καὶ τόσο πολὺ, ἀφοῦ σήμερα τόντες δὲν μπορῶ νὰ τοὺς ἀποκριθῶ. Πῶς νὰρχίσω τώρα στὸ θεὸ σας φιλονικίες μὲ μιὰ κυρία; Δὲν ταιριάζει, ὅση θρεξὴ κι ἂν ἔχω νὰ τῆς καθυποβάλω μιὰ ταπεινὴ μου γνώμη, πῶς στὴν Ἑδρώπη δηλαδὴ δὲ **μορφώνονται**, ὅπως νομίζει, **πνέματα** καὶ **χαρακτήρες**, παρὰ **μορφώνονται**, τί θαῤῥεῖτε; Φελλοί! Ναιίσκε! Φελλοί, νά, φελλοί, ἀδερφέ, γιὰ νὰ βουλώσῃς μιὰ μποτίλια. Ἔτσι ἀπὸ τοὺς μεγάλητερον ἐπιστήμονες καὶ χυμικούς τῆς Ἑδρώπης, ὁ Μ. Berthelot, ποῦ εἶτανε καὶ μεγάλος φιλόσοφος καὶ μεγάλος νοῦς, φανταστήτε πῶς κάτεχε περίφημα τὴν τέχνη τοῦ φελλοῦ. Ἐρχόντανε πολλοὶ νέοι στὰ μαθήματά του, πολλοὶ ξένοι, καὶ πειδὴ ἀκούσα-

νε γιὰ Παρίσια. ἐπιστήμη, φιλοσοφία καὶ χυμία, λέγανε τοῦ Berthelot πῶς ἤρθανε νὰ παραδοθοῦνε στὰ χέρια του, νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ ἀφτὸς πῶς νὰ μάθουνε τὰ μυστικά τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ζωῆς, νὰ νοῖξῃ ὁ νοῦς τους, νὰ σταθοῦνε χρήσιμοι στὴν ἀθρωπότητα. Ὁ Berthelot, ἀντὶς νὰ τοὺς μιλήσῃ γιὰ τὴν ἀθρωπότητα, γιὰ τὸ νοῦ τοῦ ἀθρώπου, γιὰ τὴν ἐπιστήμη καὶ γιὰ τὰ μυστικά τῆς ζωῆς, πάντα καὶ πάντα πολὺ ἀπλὰ τοὺς ἔλεγε—«Ἴδου μιὰ μποτίλια, ἴδου κ' ἓνας φελλός. Νὰ βουλώσῃς, παρακαλῶ, τὴν μποτίλια μὲ τὸ φελλό, μὲ τρόπο ποῦ τὸ ὕγρὸ ποῦ θὰ μείνῃ μέσα, μέσα νὰ μείνῃ, νὰ μὴ χυθῇ ὅξω. Τόσο νὰ μοῦ μάθῃς. Εἰδεμὴ, ἀδύνατο νὰ μάθῃς χυμία, φιλοσοφία κ' ἐπιστήμη.»

Δηγοῦνται πῶς πολλοὶ νέοι ἀπογοητευμένοι, ἀκούοντας ἓναν τέτοιο ἀθρώπο νὰ τοὺς δίνει τόσο ποταπὲς ὀδηγίες, φέβγανε καὶ δὲ γυρίζανε, ἴσως ἔπως κι ὁ συνάδερφός μας ὁ κ. Δημήτριος Πετροκόκκινος, ἀπὸ τὴν ἀπογοήτευσή του τῆς σκληρῆς λογικῆς μου, ἔφυγε βλέπω γιὰ τὸ Folkestone. Ἐγώ, τί νὰ σᾶς πῶ; Δὲ φέδγω. Ἐγὼ χρόνια καὶ χρόνια γνῶρισα τὸν Berthelot, ποῦ τοῦ χρωστῶ πίστη ἀκατανίκητη στοὺς φελλοὺς. Ἰδέα δὲν ἔχει κανεὶς τί περίφημα ποῦ μορφώνει νοῦ καὶ χαρακτήρα, τὸ νὰ ξέρῃς νὰ φελλώσῃς μιὰ μποτίλια. Μάλιστα! Ἰσα ἴσα στὴν Ἑδρώπη, ποῦ τὴ γνωρίζεις τόσο καλὰ ἢ σοφὴ ἀνυπόγραφη, ἀνεφημεριδῶγραφη Πετροκόκκινου ἀλληλογραφούσα κυρία, στὴν Ἑδρώπη προσέχουνε, ὅχι μόνο στὴν ὀρθογραφία, μὰ καὶ στὰ ζητηματάκια τῆς ὀρθογραφίας ἀκόμη, γιὰ νὰ φήσουμε τὰ πολὺ πρὸς πρῶτα ζητηματάκια τῆς γραμματικῆς. Πασίγνωστο κιόλας, τὸ φωνάξανε καὶ οἱ στοιχειοθέτες, πῶς ὁ Victor Hugo ἀκολουθοῦσε σχολαστικὰ τοὺς κανόνες τῆς γραμματικῆς καὶ δὲν ἔκανε ποτέ του λάθος. Κάποιος ἄλλος, ποῦ περιττὸ νὰ πῶ τὸνομά του, πρόσχε τόσο πολὺ καὶ σὲ τόσο ἀσήμαντους κανόνες, ποῦ ἂν τοὺς ἔδωξα στὴ μέση, θακούγαμε ποιὸς οἶδε τί ἀπὸ τὸ Φολκεστόνι.

Ἀπ' ἀφτοὺς θὰ κακοσυνήθισα, στὴν Ἑδρώπη, ὅπως τὸ εἶπε ἡ ἀνώνυμη σοφὴ μας, ἡ Μούσα τῆς πνευματικῆς ἀνορθόγραφης μόρφωσης τῆς Ἑλλάδας, ἐπειδὴ, νὰ μὲ σκοτώσετε, γνώμη δὲν ἀλλάζω νὰ καὶ νὰ, ὁ Ῥωμῖος θὰ σωθῇ, μονάχα ὅταν προσέξῃ στὸ τελικὸ ν τῆς αἰτιατικῆς, στὸ γ πρὶν ἀπὸ τὸ μ—μὲ τὸ συμπάθειο—κι ὅλα τὰ παρόμοια. Μπαῖδο! Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀπὸ καὶ ἔρεμουνται, ἀπὸ τὰσήμαντα ἐκεῖνα τὰ σημαντικά, τὸν κανόνα καὶ τὸ νόμο. Βέβαια, γιὰ τὸς ὁ Ῥωμῖος θὰ χτυπήσῃ κάτω τὴν ἀνεμελιά καὶ τὴν ἀναρχία, τότες θὰ μάθῃ τὸ χρέος, θὰ μάθῃ τὴν ἠθική. Τῶν ἀδυνάτων τὸ ἀδύνατο, νὰ διορθωθῇ τοῦ Ἑλλήνα τὸ πνέμα, «ἔστω καὶ μὲ ζημία τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς ὀρθογραφίας», ἀφοῦ ἴσα ἴσα τὸ πνέμα του τὸ χαλνᾷ, ζημιώνοντας τὴ γραμματικὴ καὶ

* Ἡ ἀρχὴ τοῦ στοῦ περασμένου φύλλου.

τὴν ὀρθογραφία. Καὶ τί νόημα ἔχει, στὸ θεό σας, τί νόημα ἔχει νὰ λέγῃ κανεὶς, νὰ παναλέγῃ μάλιστα, πῶς «οἱ λέξεις δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς ἀλλὰ τὸ μέσον γιὰ νὰ φθάσουμε στὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ μέρφωση»; Τί δύναμη ποὺ τὴν ἔχουνε μερικὰ λόγια — ἴσως ἴσως ἐπειδὴ κ' εἶναι, ὅπως ἔλεγε ὁ μακαρίτης ὁ Ἀμλέτος — **Δόγια! Δόγια! Δόγια**. Καὶ τίποτις ἄλλο. Γιὰ νὰ διοῦμε. Κἀθούμαι στὴν Κηφισιά. Ἐχῶ σκοπὸ νὰ πάω στὸ Τατόι. Ἐνὰ μέσο, εἶναι καὶ τὸ ἄλλο. Τὸ λοιπὸ, γιὰ νὰ πετύχω τὸ σκοπὸ μου, τί με πειράζει τὸ μέσο; Μπορεῖ ἄξαφνα τὰλογό μου νὰ κουτσαινῇ. Τί με νοιάζει; Κοιτάζω ἐγὼ τὸ σκοπὸ τὸ μέσο θὰ κοιτάζω, ἀδερφέ; Ὁραῖος σκοπὸς κι ὠραῖο μέσο! Ποιὸς δὲν τὸ ξέρει πῶς μέσο καὶ σκοπὸς εἶναι τὸ ἴδιο; Ἀπὸ ποῦ μᾶς ξετρυπώσανε ἀφ' ὧς οἱ ἄσφαρες οἱ σφίρες, ποῦ τὸ μέσο μᾶς τὸ παρυσιάζονε τάχα σὰν κάτι ποὺ εἶναι κατώτερο; Σκοτώθηκα νὰ τὸ φωνάζω στὰ βιβλία μου πῶς εἰ τι ἀξίζει τὸ φόντο, ἀξίζει καὶ ἡ φόρμα, ὅσο ἡ οὐσία, τόσο ἡ μορφή — ἄς ἀφήσουμε πῶς σ' ἓνα ζήτημα **γλωσσικὸ**, βέβαια πῶς ἡ γλώσσα εἶναι **σκοπὸς** καὶ **μέσο**! Ἐπειτα, νὰ σὰς πῶ καὶ τὸ κάτω κάτω; Βαρέθηκα. Καὶ θύμισα. Ἐδῶ εἶμαι καὶ ὦς εἴστε. Τί τρόπος εἶναι: τώρα, νάρχουνται μὲ ὕφος καταφρονετικό, ἀπὸ τὴν Ἰμαλαγία, νὰ με κατηγοροῦνε μένα, ἐμένα τὸ στενοκέφαλο, τὸ στενόμυαλο, ποῦ **σκοποῦς** φαίνεται δὲν ἔχω, παρὰ μονάχα **μέσα**, ποῦ προσέχω στὸ **νῦ** καὶ στὸ **σῖγμα**, στὸ **γ** πρὶν ἀπὸ τὸ **μ**, ποῦ χάνουμαι στίς μικρολογίες, ποῦ γυρέσω φύλλους στὰ χερα; Πολὺ καλά. Μά, παρακαλῶ, τοὺς φύλλους ἀφτοὺς, σὲ τί ἄχαρα τοὺς γύρεψα; Τᾶχερά μου θαρρῶ πῶς εἶναι κάμποσα ἔργα. Ποῦ εἶναι τὰ δικά τους; Ἐχουνε, δὲν τὸ συζητῶ, καὶ νὰ τὰ χαίρουνται. Μὰ τὸ Δία καὶ μὰ τὸν Ἡρακλῆ, νομίζω πῶς ἔχω καὶ γὼ μερικὰ. Τοὺς ἀκούει κανεὶς καὶ πᾶει νὰ πιστέψῃ πῶς μιλοῦνε γιὰ κανένα δασκαλάκο ποῦ ὤξω ἀπὸ μιὰ στιγμὴ καὶ μιὰ ὑποστιγμὴ, τίποτα δὲ βλέπει, τίποτα δὲ ξέρει, τίποτα δὲ νοιώθει. Τῇ γραμματικῇ τοῦ κ. ὁμπρός. Μοῦ φαίνεται ὡστόσο πῶς στὰ βιβλία μου, τὴν ποίησιν καὶ τὴν φιλοσοφίαν, πῶς ἔχω περεχυμένους ποτάμια στὴν Ἑλλάδα. Αἰσιπὸν, ἂν ἐγὼ ποῦ οἱ φίλοι μου τουλάχιστο μὲ περνῶνε γιὰ φιλόσοφο καὶ γιὰ ποιητὴ, ἂν ἐγὼ εἶμαι πάντα ὁ μεγάλος ὁ ὑπερασπιστὴς τοῦ **σῖγμα** καὶ τοῦ **νῦ**, θὰ πῇ πῶς κάτι τρέχει, πῶς οἱ θεωρίες οἱ δικές μου ἔχουνε κάποιαν ἀξίαν, πῶς ἀχαρνὰ δὲ μ' ὠδηγήσανε, θὰ πῇ πῶς ἔχουνε τοῦ λόγου τους νὰ πάρουνε ἀπὸ μένα παράδειγμα, ὅχι ἀπὸ λόγου τους ἐγώ.

Τὸ καταφρόνιο τους τὸ περήφανο γιὰ τίς μικρολογίες μου, γιὰ τὴ στενοκεφαλιά μου, θὰ τὸ καταλάβαινε τουλάχιστο κανένας, ἂν ἔπεφτε ἀπὸ τὸ ὕψος ἐνὸς Σολωμοῦ. Ὁ Σολωμὸς ἄξαφνα θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ γυρίσῃ νὰ μοῦ πῇ:

— « Ἀφῆσέ με ἡσυχῇ, μπρὲ ἀδερφέ. Σκάσε με τὴν αἰτιατικὴν σου. Δὲ βλέπεις; Γεννεβολῶ. Θὰ βγῇ ἀριστοῦργημα. Ἠέλεις τώρα, ἀριστοῦργημα νὰ τὸ χαλάσω γιὰ ἓνα **χ**! »

Μὰ ἴσως ἴσως ὁ Σολωμὸς δὲ θὰ τάλεγε ἀφτά, ἐπειδὴ ὁ Σολωμὸς, στὸ τέλος τῆς ζωῆς του, εἶχε τὴν δέα πῶς ἀριστοῦργημα χωρὶς δουλειὰ δὲ γίνεται,

καὶ γὼ νομίζω πῶς ἡ περίφημη οὐρανοθρόνητος θεωρία τῆς ἀλύμπιας ἀγνωστῆς θεᾶς, τῆς κεραυνοβολοῦσας ὡς τὸ Φολκεστόνι, ἐγὼ νομίζω πῶς τὸ φοβερὸ ταθατούρι, πῶς ὁ πόλεμος ἐναντίου τῆς γραμματικῆς, πῶς οἱ θυμοὶ καὶ τὸ καταφρόνιο γιὰ τὸ μούτσονό μου, ἄλλο μέσα τους δὲν κρύβουνε, ἄλλο δὲ σημαίνουνε παρὰ τὴν αἰώνια τὴν ἀνεμελιά τοῦ Ῥωμοῦ, νὰ τὸ ποῦμε καὶ πὺρ σκέττα, τὴν τεμπελιά του.

Τέτοια θάποκρινόμενα τῆς Ἰμαλαγίας μας τῆς κυρίας, ἂν ἔγραφε στίς φημερίδες δηλαδὴ, κι ἂν τολμούσα νὰποκριθῶ σὲ μιὰ κυρία. Τολμῶ ἀκόμη λιγώτερο νὰποκριθῶ τοῦ συναδέσφου μας τοῦ κύριου Δημητράκη Πετροκόκκινου — ἂν καὶ μοῦ φαίνεται σὰν κομματάκι ἀρχαῖος ὁ τρόπος ποῦ με χαρακτηρίζει, ὅταν κανεὶς συλλογιστῇ πῶς τὰ γράφει ἀφτά τέσσερα χρόνια ὕστερὸς ἀπὸ τὴν **Ἀπολογία** μου. Μὰ τί τὰ θέλετε; Εἶμαι καὶ πρέπει νὰ μείνω βουβός. Ὁ κ. Δημητράκης Πετροκόκκινος μ' ἔχει στάλῃθαι ὑποχρεωμένο, σκλαδιωμένο, νὰ, μὲ μιὰ λέξη νὰ σὰς τὸ ξεφανερῶσω, μ' ἔχει ἀγορασμένο. Χαίσκε! Μοῦ ἔδωσε ἀπειρες φορὲς χαρτζιλίκι, ὅχι μαθὲς γιὰ νὰ τὸ ρίξω κανόνι στὰ μπουλδάρια τοῦ Παρισίου, μὰ γιὰ νὰ τυπώσω ἓνα βιβλίο, κ' ἔτσι τυπώθηκε τώρα τελεφταία ὁ δέφτερος τόμος τῆς **Γραμματικῆς** τοῦ Φιλήντα μας. Τοῦ Πετροκόκκινου τὴ χρωστοῦμε. Ὅστε δὲν μπορῶ ἐγὼ νὰ ξεστομίσω λεξούλα: ἐκεῖνος μπορεῖ, ποῦ δὲν τὸν ἔχω ὑποχρεωμένο, ποῦ μελέτησε τόσα χρόνια τὸ ζήτημα κάτω στίς Ἰντιες, ποῦ ἔχει κάθε δικαίωμα νὰ μᾶς κανονίσῃ τὴ γλώσσα, ὅπως τὴν κανόνισε στὰ λίγα του βέβαια, μὰ διαλεχτὰ ἔργα. Σ' ἀφτά μέσα εἶδαμε πῶς πρέπει μάλιστα νὰ λογαριάζουμε καὶ μιὰ γραμματικὴ. Δὲν πειράζει ποῦ εἶναι τοῦ Φιλήντα.

Λοιπὸν ἐδῶ, γιὰ νὰ τελειώσουμε, θὰ πιάσουμε ἀπὸ γενικὴ ἐπισπῇ τὸ ζήτημα. Δυὸ λόγια, μὰ ποῦ μοῦ φαίνονται σπουδαῖα. Ἦως ἡ καθαρῆς νὰ τὸ φταίγῃ, ποῦ ὅλη τῆς ἡ προσπάθεια στάθηκε νὰ βάλῃ τὰ παιδιὰ νὰ βαστοῦνε μιὰ γραμματικὴ στὰ χεῖρα καὶ νὰ τὴ μαθαίνουνε ἀπ' ὄξω. Σίγουρα εἶναι ποῦ πολλοί, ποῦ οἱ περισσότεροι, μάλιστα οἱ περισσότεροι ἀπὸ κεινοὺς ποῦ φωνάζουνε τόσο γενναῖο φρονα καὶ περήφανα ἐναντίου τοῦ **νῦ** καὶ τοῦ **σῖγμα**, οἱ περισσότεροι ἔχουνε γιὰ τοὺς **τύπους**, γιὰ τὸ τί πρᾶμα εἶναι ἄξαφνα ἓνας τύπος, μιὰν ἀντίληψιν παιδιατικὴν, καὶ παλιωμένην. Φαντάζονται δηλαδὴ τὸν τύπο σὰν ἓνα μέρος τῆς γραμματικῆς καὶ τὴ γραμματικὴν σὰν ἓνα βιβλίο τυπωμένο. Μὰ ἡ γραμματικὴ ἔχει ἄλλα γνωρίσματα, κι ὁ τύπος εἶναι κάθε ἄλλο ἀπὸ κείνο ποῦ στοχάζονται. Πρέπει νὰ τὸ κάμουμε πρώτη μᾶς ἀρχή, πῶς ἓνας τύπος εἶναι πάντα μιὰ **ἐνέργεια**. Ἐνέργεια ποῦ χρωστᾷ τὴν ὑπαρξὴ τῆς, τὴ γέννησίν τῆς. Πότε στὸ νού, πότε στὴν ψυχῇ, πότε σὲ μιὰ κοινωνικὴ ἐπίδραση, πότε σ' ὅλα τους ἀφτά κ' ἐλπίζω νὰ σὰς ἐπεισα μὲ τὸ **σκολεῖο**. Ἐσεῖς τώρα — κι ὅσοι φίλοι μας τῶς ἔχουνε ἀσήμαντο πρᾶμα νὰ μᾶς βάλουνε τὴν τὰδε λέξη, ἐδῶ μ' ἓναν τύπο, παρακάτω μ' ἓνα δέφτερο, θὰ μᾶς ποῦνε πῶς τί διάλο πάμε νὰ ζητάζουμε ἂν πρέπει νὰ τὸ γράψουμε **σκολεῖο**, **σκολεῖο**, ἢ **σχολεῖο**. Ἐ! ἀδερφέ,

τί σημαίνει; Για ένα *χ* θα ζαλίσουμε τώρα το κεφάλι μας; Κ' έχουσε άδικο μεγάλο ο φίλοι, έπειδή σ' ένα κάτι μικρό, σ' ένα τιποτένιο κάτι, γελούνταν, δηλαδή πώς δεν είναι διόλου ο λόγος για ένα *χ*, παρά για μιá *ένέργεια*. Για να βγῆ, για να γίνῃ ο τύπος *σκολειό* με *κ*, ένεργησε ιδιαίτερη δύναμη της ψυχῆς και της κοινωνίας· για τοῦτο μᾶς φανερώνει καί πράγματα πού μέσα του κατασταλάξανε, να πῆς, ἀπὸ τὴν πολύτροπη ἀφτὴ *ένέργεια*. Βέβαια πὼς μπορεῖ κανεὶς πότε να γράφῃ *κτυπῶ* με *κ*, πότε *χτυπῶ* με *χ*, μπορεῖ κανεὶς—ἢ καμιά—να γράφῃ, ὅτι τοῦ—ἢ τῆς κατεβῆ—μὰ με τὴ συνωνία νὰ ξέρῃ, πὼς ἄλλη *ένέργεια* εἶναι τὸ *κτυπῶ*, ἄλλη τὸ *χτυπῶ*, γιατί ὅσα, φίλοι μου συναδέσφωι, σὰς ξεδιάλυσα φαρδιὰ πλατιά για τὸ *σκολειό*, εἶμαι σὲ θέση νὰ σὰς τὰ ξεδιαλύσω για ὅλους τοὺς τύπους τῆς μισῆς ἢ τῆς καθαρέδουσας πού παραδέχαστε ἄξαφνα στὸ *Καταστατικό σας*, για τὴν *ἐκπαίδευση*, για τίς *διαλέξεις*, τοὺς *ιδρυτὰς* καὶ σωρὸ σωρὸ τέτοια. Θὰ διῆτε τότες πὼς κάνετε θάματα, προσπαθώντας νὰ βάλετε, ὅχι ἕναν τύπο στὴ θέση ἑνὸς ἄλλου, μὰ σωττότερα μιὰ *ένέργεια* στὴ θέση μιᾶς ἄλλης, δηλαδή νὰλλάξετε, ἀλλάζοντας ἕνα σίγμα ἢ μιὰ κατάληξη, νὰλλάξετε τὴν ψυχῆ, τὸν πολιτισμό, τὴν καρδιά πού ὁ τύπος—ἄς τὸ πούμε καλῆτερα πιὰ—πού ἡ *ένέργεια* μέσα της βασιτᾶ καὶ φανερώνει. Ἄμα τὴν ξετάσουμε.

Καὶ τὸ συμπέρασμα; Τὸ συμπέρασμα, τριμερὲς. Τὸ συμπέρασμα εἶναι πού ὁ *Ἑκπαιδευτικὸς ὁμιλος*—για τὴ λέξη *ὁμιλος* θὰ μπορούσα νὰ σὰς πῶ—ἄλλη φορά!—χίλια διασκεδαστικά—πού ὁ καλὸς μας *ὁμιλος* ἀποφασίζει πολλὰ, δὲ λέμε ὅλα, στὰ κουτόρου.

Ἐχὼ ἀκόμη νὰ σὰς παρακαλέσω νὰ μοῦ κάμετε μιὰ χάρη, μάλιστα δύο, ἴσως καὶ τρεῖς. Ἡ πρώτη χάρη, τὸ ξέρω πὼς εἶναι μεγάλη, ἀδικολόγητη ἀπαίτηση ἀπὸ μέρος μου· νὰ, τώρα πού ἔγινε καὶ γὼ μέλος, νὰ μ' ἀκούτε δὲ καὶ μένα, ὅσο ἀκούτε τὸν προφήτη μας τοῦ Folkestone καὶ τὴν ἀγνωστὴ προφήτισσα. Μήπως δὲν εἶμαι τώρα καὶ γὼ συνάδερφός σας; Δώστε καὶ στὰ λόγια μου λίγη προσοχή. Ἀν πάλε βρεῖστε, τὸ βάζουμε σὲ τάξη καὶ τοῦτο. Ἀκούτε ἄξαφνα ὅλο τὸ χρόνο τὸν κύριο Δημητράκη Πετροκόκκινο. Ἐ! μιὰ φορά τὸ χρόνο, μοῦ παραχωρεῖτε καὶ μένα μιὰν ἀκρόαση.

Τὸ δεύτερο πού θὰ σὰς παρακαλέσω, πραχτικό.

Στὸ ἄρθρο ἐκεῖνο πού ἀναφέραμε κι ὅπου εἶδα με πὼς ὁ κ. Δελμούζος με χτυποῦσε, ὁ κ. Δημητράκης Πετροκόκκινος σημειώνει παρακάτω πὼς τάρθρα τοῦ κ. Δελμούζου, ἐγὼ τὰ εἶπα πὼς εἶναι «πρώτης σειρᾶς». Παραπέμπει καὶ στὸ μέρος ὅπου τὸ εἶπα. Για νὰ δείξῃ τάχα πὼς κι ὁ ἴδιος σιχάθηκα τὸν ἑαυτὸ μου, βρίσκοντας «πρώτης σειρᾶς» τάρθρα ὅπου με χτυποῦνε; Νομίζω πὼς δείχνει μόνο καὶ μόνο τί καλὸ ἄκακο παιδί πού εἶμαι. Μπορεῖ νὰ μὴ συμφωνῶ σὲ πολλὰ με τὸν κ. Δελμούζο, κι ὅμως νὰ μοῦ φαίνεται πὼς ὁ ἄθρως γράφει ἄρθρα πρώτης σειρᾶς. Ἐλπίζω τώρα κι ὁ κ. Δελμούζος καὶ τοῦ λόγου σας ὅλοι νὰ παραδεχτῆτε πὼς ἴσως καὶ γὼ

κάτι νὰ σκαμπάζω ἀπὸ διδασκαλία. Εἶναι εἴκοσι τέσσερα χρόνια σωστὰ πού διδάσκω. Διδάσκω τὰ ἱστορικὰ τῆς νεοελληνικῆς. Διδάσκω καὶ τὴ νεοελληνικὴ τὴν ἴδια. Μπορεῖ ὁ κ. Δημητράκης Πετροκόκκινος νὰ με βρεῖσκῃ σκληρό, λογικὸ, κλασικὸ, ἄγουρο, ἀνεφάρμοστο κι ἀλύγιστο. Μπορεῖ ὁ κ. Δελμούζος νὰ με χτυπᾶ. Μπορεῖ νὰ με λέῃ ἀνεκπαίδεπτο, ἀμόρφωτο, βυζαντινὸ, ἀσήμαντο, τρισμέγαλο ἢ τρισμεγάλο, ἢ τρισμέγαλη καὶ τρισμέγαλη διδάχτρα τοῦ σκοποῦ, ἢ τετραμέγιστη, ἂν προτιμᾶ καὶ ἢ τετραμέγιστη καταφρόνητρα τοῦ μέσου, ἢ μόνη καὶ σωστὴ δηγγήτρα τῆς ἀνορθόγραφης μόρφωσης τοῦ Ῥωμοῦ, τῆς ἐκπαιδευτικῆς τοῦ ἀγγραμματοκτονῆς. Ἀς τὰφῆσουμε μιὰ στιγμή ὅσα λένε καὶ δὲ λένε. Ἀς ἐρῶμε στὰ πράγματα. Καὶ τὰ πράγματα εἶναι, ὅτι κι ἂν πῆ κανεὶς, πὼς διδάσκω σὲ μιὰ Γαλλία, σ' ἕναν τόπο δηλαδή ὅπου τὰ παιδαγωγικά, τὰ ἐκπαιδευτικὰ συστήματα εἶναι ἀντικείμενα καθημερινῆς μελέτης· τὰ πράγματα εἶναι πὼς διδάσκω σὲ καταστήματα πού ἀνώτερα δὲ βλέπω καὶ ὅπου για νὰ διοριστῇ κανεὶς, πρέπει νὰ μάζωξε διπλώματα καὶ τίτλους πρὸ πολλοῦ, νὰ με πιστέψτε, ὅσο ἀπίστεπτο κι ἂν εἶναι, ἀπὸ τὸν κ. Δημητράκη Πετροκόκκινο, ἀπὸ τὴν ἀγνωστὴ μας Ἡγερία του, ἴσως κι ἀπὸ τὸν κ. Δελμούζο, πού τουλάχιστο εἶναι δάσκαλος ὁ ἄθρως ἀπὸ ἀπάγγελμά του. Τὰ πράγματα εἶναι ἀκόμη πὼς διδάσκω τὰ νεοελληνικά σὲ νέους πού τὰ βωμαλικά δὲν εἶναι ἡ μητρικὴ τους γλῶσσα κι ἔτσι χρειάζεται κόπος περισσότερος, μέθοδο πρὸ πιδέξια, παρά πού θὰ χρειαζότανε για Ῥωμιοὺς, ὅπου νὰ καταφέρῃς τέτοιους νέους νὰ διαβάζουνε, νὰ μιλοῦνε, νὰ γράφουνε κιόλας τὴ νεοελληνικὴ.

Λοιπὸν ἐγὼ νομίζω πὼς τὸ σωστὸ θὰ εἶτανε, φίλοι μου συνάδερφοι, τὴ στιγμή πού θέλατε νὰνοῖξετε σκολειό, νὰ βωτήσετε τὴ γνώμη ἑνὸς καθηγητῆ, πού κάποια πείρα δὲν τοῦ λείπει, ἀπὸ εἶναι ὁ μόνος πού διδάξε τὴ δημοτικὴ, ἐνῶ ἐσεῖς ὅλοι σας ὡς τὰ τώρα τὴν καθαρέδουσα μονάχα διδάξατε. Μὰ ἔλατε νὰπορήσετε ἀκόμη πρὸ πολύ. Ἐγὼ διδάσκω, στὴ Σκολὴ τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν, καὶ τὴ δημοτικὴ καὶ τὴν καθαρέδουσα! Πὼς σὰς φαίνεται; Τὸ ὑποφιαστήκατε ποτές σας; Τὸ ὑποφιαστήκατε τάχα ποτέ τους οἱ ἄμυαλοι πού με χτυποῦσανε στὴ Βουλῇ, στίς τέσσερεις τοῦ Φλεβάρη, 1908; Σὲ ὅσα ἔγραψα τότες στὰ *Ῥόδα καὶ Μῆλα*, Ε', α', 1908, σ. 187 καὶ ἀκ., δὲ φύσηξα γρὺ γι' ἀπὸ πού σὰς λέω σήμερα, νὰ μὴν πάνε καὶ θαρρέψουνε πὼς τὸ λέω νὰ δικαιολογηθῶ μπροστά τους. Τί δικαιολογία, καλέ, πού θὰδειχνα ἴσια ἴσια τὴν ἀφάνταστη ἀστοχασιά τους. Παρατήρησα τότες πὼς ἀπὸ κεινοὺς πού με κατηγοροῦσανε, κανέναν στὴ ζωὴ του δὲν πάτησε στὸ μάθημά μου. Ἀκούστε τώρα τὸ κομικότερο. Δὲν εἶτανε ἀνάγκη νὰ πατήσῃ. Θᾶδλεπε στὸ πρόγραμμα τῆς Σκολῆς, θᾶδλεπε στὴν *affiche* πού εἶναι κολλημένη στοὺς τοίχους καὶ τῆς Σορμπόννας ἀκόμη καὶ σὲ κάθε ἀνώτερο ἐκπαιδευτικὸ κατὰστημα, θᾶδλεπε τὰλόλουθα· «M. Jean Psichari, professeur, exposerá les principes de la grammaire du grec savant et du grec moderne aux élèves de première année (déclinaison des substantifs), aux

élèves de deuxième année (objectifs, pronoms et indeclinables) et aux élèves de troisième année (verbes).» Τί νά πῇ τώρα κανεῖς γι' ἀθρώπους πού χτυποῦνε στήν τιμὴ του ἕναν καθηγητὴ χωρὶς κἄνε νά ῥίξουνε μιὰ ματιὰ στὸ πρόγραμμά του; Καὶ τὸ πρόγραμμά μου δὲν ἄλλαξε ἀπὸ τὰ 1904, δηλαδή ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅπου ἄρχισα νά παραδίδω στὴ Σκολὴ ἐκεῖνη. Καὶ τὸ πῶς νόστιμο εἶναι πού πρὶν ἀπὸ μένα ἡ γραμματικὴ τῆς καθαρῆς καθαρῆς δὲν εἶχε παραδοθῇ στὴ Σκολὴ, ὥστε ὑποχρέωση καμιά δὲν εἶχα. Συλλογίστηκα μάλιστα, ὅστερς ἀπὸ τὸ σκάνταλο ἐκεῖνο τῆς Βουλῆς, νά σῇσω ἀπὸ τὸ πρόγραμμά μου τὴ γραμματικὴ τῆς καθαρῆς καθαρῆς. Μὰ τὴν ἄφησα, γιὰτὶ νά τοὺς ἀκούσῃ κανεῖς, ἀκόμη καὶ γιὰ νά τοὺς ἐναντιωθῇ, θὰ πῇ πῶς τοὺς συνορίζεται, δηλαδή πῶς ὑπάρχουνε. Καὶ δὲν ταιριάζει νάναγνωρίσῃ κανεῖς τὴν ὑπαρξὴ τους.

Ἡ ἀπόφασί μου νά διδάσκω συνάμα καὶ τὴς δυὸ γραμματικῆς, τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς καθαρῆς καθαρῆς, βαστοῦσε ἀπὸ λόγους ἐπιστημονικοὺς καὶ πραχτικούς, ἀγνωστοὺς ὅσο γίνεται στοὺς βουλευτάδες καὶ σὲ ὅσους τοὺς μοιάζουνε. Θαῤῥῶ πῶς σήμερον ἔτσι πρέπει. Ἐγὼ ἀρχίζω τὴν παράδοσή μου ἀπὸ τοὺς τύπους τῆς ἀρχαίας, τοὺς ξηγῶ, ἔπειτα δείχνω τί γεννῆκανε οἱ τύποι αὗτοι, α') στὴ δημοτικῇ, β') στὴν καθαρῆς καθαρῆς. Ἐννοεῖται πῶς ἐδῶ μεθοδικὰ τὰ ξηγοῦμε τὰ καθέκαστα, ἔχι μὲ τὴν πρόληψιν τοῦ ῥωμαίου δασκάλου, μὲ τὴν πρόληψιν μάλιστα πῶς ἡ καθαρῆς καθαρῆς εἶναι ἡ ἀρχαία ἐλληνικῇ, ἐνῶ ἴσα ἴσα εἶναι τὸ ἀντίθετο, καὶ παρατήρησα πῶς πῶς σίγουρη καταστροφή τῆς καθαρῆς καθαρῆς δὲν ὑπάρχει, παρὰ νά τὴ διδάσκῃ κανεῖς, μεθοδικὰ. Μὰ δυὸ λόγια, ἰδοὺ πῶς ἔρχεται ἡ παράδοσις πάντα θάρσισουμε ἀπὸ τὴν ἀρχαία, ἀπὸ τὸν τύπο τὸν ἀρχαῖον, ἄξαφνα τὴν ἐνομαστικὴν πληθυντικὴν γλῶσσαι, πού σύντομα τὸ ξηγοῦμε. Βλέπουμε ὅστερς τί ἔγινε ὁ τύπος στὴν καθαρῆς καθαρῆς—γλῶσσαι, δηλαδή γλῶσσε, μὲ κατάληξιν -ε πού Ἑλληνικῇ δὲν εἶναι βλέπουμε τί ἔγινε καὶ στὴ δημοτικῇ, γλῶσσε, δηλαδή γλῶσσε, μὲ κατάληξιν -ε, πού εἶναι ἡ ἀρχαία -ε, ἴδια καὶ ἀπαράλλαχτη. Τόσο μόνο. Ἦσυχα, μεθοδικὰ, ἐπιστημονικὰ καὶ ἀναντίλεχτα. Ἐ! καὶ μὲ τὸν τρόπο πού χρειάζεται γιὰ νά καταλαβαίνῃ ἀμέσως τὸ παιδί τὸ δάσκαλό του. Καὶ τὸ παιδί καταλαβαίνει τὸ δάσκαλό, ἀμα ὁ δάσκαλος καταλαβαίνει τὸν ἑαυτοῦ. Στὴν Ἑδρώπῃ τὸ σπουδαιότερον εἶναι νά μιλάς πατρικὰ ὅσο παίρνει. Πολλὰ προτερήματα βέβαια πῶς δὲν ἔχω μὰ ὅσο γιὰ νά τὰ ξηγῶ στὸ μάθημά μου τὰ πράγματα, ὡς καὶ τὰ πῶς δύσκολα, μὲ τρόπο πού νά τὰ βρῶσῃ ἐπικολα ὁ καθένας, ἂν εἶναι προτέρημα, μοῦ εἶπανε συχνὰ πῶς τόχω σίγουρο. Μοῦ ἀρέσει κιόλας καθαρὰ καθαρὰ νά τὰ λέω.

Νά τὸ λοιπὸ πού μπορεῖ καὶ πάλι νά σᾶς εἶμαι χρήσιμος. Ἀπὸ μιλοῦμε, ἔπως τὸ ἀναγγείλαμε πῶς ἀπάνω, γιὰ σκοποὺς πραχτικούς, δοκιμάστε καὶ ῥωτήστε κανέναν ἄθρωπο πραχτικῶς, κανέναν Ἑδρώπαιον, πού τὰ βλέπει τὰ πράγματα μὲ κρῦο μάτι, μὲ νοῦ κριτικῶς. Ῥωτήστε τὸν Ἑδρώπαιον τί πρέπει νά κάμετε. Θάπορήσῃ μὲ τὸ ῥώτημα. Θὰ σᾶς πῇ «Ἐγὼ, πού νά ξέρω, νά σᾶς ἐδηγήσω; Μὰ δὲν εἶναι στὸ Παρίσι ἕνας κάποιος πού διδάσκει τὴ νεο-

ελληνικῇ; Τὸ πῶς φρόνιμο εἶναι νά πάῃ ἕνας ἀπὸ σᾶς, νάκούσῃ ἕνα μάθημα τῆς διδασκαλίας, νά καταλάβῃ πῶς τὴν καταπιάνεται τὴ δύσκολη τὴ δουλειά. Δὲ σημαίνει ἀπὸ πῶς βάζετε ὅρκο νά παραδεχθῇτε τὴ μέθοδό του. Σημαίνει πῶς ζητάτε προτοῦ ἀποφασίσετε. Βλέπετε λιγάκι καὶ τὰ Παρίσια, μαζί μὲ τὸν καθηγητὴ.»

— «Ἀδύνατο! Ἐσύ, φίλε μου Ἑδρώπαιε, θὰ τοῦ ἀποκριθῇτε σεῖς, σὺν Ἑδρώπαιος μιλάς καὶ δὲν ξέρεις. Δὲν ξέρεις πῶς ὁ καθηγητὴς ἀπὸ τοῦ ὀνόματός του ἔχειται ὡςτὶς δὲ γίνεται νά πάμε.»

Ὁ Ἑδρώπαιος, ἐννοεῖται, δὲ θὰ καταλάβῃ. Μὰ καλὰ θὰ πράξετε, θαῤῥῶ, νά μὴν καταλάβετε οὔτε σεῖς, δηλαδή, ἔτσι νά μὴν τοῦ ἀποκριθῇτε. Νά σᾶς δώσω μάλιστα καὶ μιὰ πραχτικὴ συμβουλὴ. Νά μὴ μ' ἀπαρνείστε. Νά μὴ λέτε, μπροστὰ στοὺς καθαρῆς καθαρῆς, μπροστὰ στοὺς δασκάλους, πῶς τί καινὸ ἔχετε μαζί μου ἐσεῖς, πῶς ἄλλος ἐσὺς ὁ σκοπός σας, ἄλλος ὁ δικός μου. Τὰ λέτε, γιὰ νά τοὺς πονήσετε δουλειῇ. Ἀς ἀφήσουμε πού ὁμοῦ δὲν εἶναι νά διηγεῖται κιόλας πῶς δὲ φελα. Εἶναι κανεῖς ἀπαρχῆς στὸν πόλεμον νικημένος, ἀμα δείξῃ πῶς φοβᾶται ἀμα προδᾶται στὴ μέσῃ, μὲ ὅλην τὴν μπαντιέρα, μὲ τὴ γνώμην τοῦ ἀνεξάρτητου, τονὲ σέβεται καὶ ὁ ἑχτρός. Μήπως τάχα δὲν ἀκολουθήσανε τώρα τώρα μερικὰ, πού ἔπρεπε νά μᾶς ἀνοίξουνε τὰ μάτια; Τὰ σκολεῖς, τὸ εἶπατε σχολεῖς, ἀπὸ συβιβασμοῦ. Τί κερδίζετε; Οἱ ἀντίθετοις ψημερίδες, σκολεῖς τὸ διαλαλήσανε (κ. Ἀθῖνε, 19, 29 Ἰουνίου, 1910. Ἐστία 29 Ἰουνίου, 1910). Βγάλατε δυὸ τρία νὰ τελικά, θαῤῥέφατε πῶς γράφετε δημοτικῇ, ὁ φίλος μας ὁ κ. Δημητράκης Πετροκόκκινος ὅπως νά θαῤῥεψε μάλιστα πῶς πῶς ἐφτυχιζόμενος ἀπὸ μένα, βεῖχε σύστημα ὄριμον καὶ ἔχι ἄγουρο, ἐφαρμόστῃ καὶ ἔχι ἀνεφάρμοστο. Κι ὡςτὸσο τί ἀκούσατε; Ἀκούσατε τὸν κ. Σκια νά σᾶς λέῃ πῶς ἡ φτωχὴ μου ἐμένα ἡ γραμματικὴ ἔχει τουλάχιστον ἕνα σύστημα, ἔχει μιὰ μέθοδο, ἔχει ἕνα λόγο, ἐνῶ ἡ δική σας δὲν ἔχει. Ἀθῖνε, 27 Ἰουνίου, 1910). Ὡστε, ξέρετε; Ἀπὸ τίς φρόνιμες τίς πολιτικές, προκοπὴ δὲ βγαίνει. Ἐγὼ λέω νά φιλιωθῶμε καὶ σὺν τὰ καλὰ, τὰ γαπημένα τὰ δέρφια, νά βαδίζουμε μαζί, μαζί νά πηγαίνουμε σκολεῖς, γιὰτὶ ἔχω καὶ γὼ ἀπειρα νά μάθω καὶ ἀπὸ σᾶς καὶ ἀπὸ τὸ λαό. Σὰ μὲ γνωρίζετε, θὰ καταλάβετε πῶς κακὸς ἄθρωπος δὲν εἶμαι. Εἶμαι πολὺ καλός. Ποτέ μου κανέναν δὲν ἀπεδίωξα σκαιῶς, ὅπως εἶπε φαίνεται κάποιος στὴν Ἀθήνα γιὰ μένα, ἐπειδὴ κάποιος λέξες τίς συνηθίζει, ἔτσι, ἀπὸ τὴν καθαρῆς καθαρῆς ὁ κόσμος, χωρὶς νά νοιώσῃ τὸ νόημά τους, ἄξαφνα τὸ σκαιῶς, ἄξαφνα καὶ ἕνα νόστιμο ἀμυδρῶς, πού τόγραφε ἄλλοτε ἕνας βεπορτέρης γιὰ τὴν «ἀμυδρῶς ξενίζουσιν προφοράν» μου, θέλοντας ὑποθέτω νά μεταφράσῃ τὸ γαλλικὸν ἐπίρρημα *l'égénement*, πού θὰ τὸ διάβασε κάποιος μὲ κατοπινὴ μετοχὴ. Ὅποιος βρίζει πῶς ἡ προφορά μου ἡ ῥωμαϊκὴ ξενίζει (!), τόσο μὲ ξέρει ὅσο καὶ καὶνος πού θαῤῥεῖ πῶς μπορεῖ ποτέ μου νά φερθῶ «σκαιῶς». Σκαιῶς δὲ φέρεθην μὲ κανέναν, μόνο δὲ μοῦ ἀρέσει, μήτε καὶ ταιριάζει, σὲ ζητήματα πού δὲν τὰ μελέτησε κανεῖς, ὅπως τὰ μελετῶ, νά θέλῃ νά μοῦ βάλῃ τὰ γυαλιά. Εἶναι ἀλή-

Θεια πού στούς φίλους μου τὰ λέω κάποτες ὀρθὰ κοφτά, ἴσως καὶ χοντρούτσικα. Μὰ τὰ λέω κατα- πρόσωπα, μὴτε ἄχι κανένα μεῦ ἀπομνήσκει, μὴτε τοὺς κἀνὼ πόλεμο ἀπὸ πίσω. Ἐγὼ, σὰ γνω- ριστοῦμε πιά, θὰ διῆτε πὼς εἶμαι καὶ συβιθαστι- κός. Ἀφτὸ ἐλπίζω νὰ τὸ εἶδατε καὶ σὲ κάθε σελίδα κάθε μου ριβλίου — μὲ τὴ διαφορά πού θέλω τὸ συ- βιθασμὸ ἐκεῖ πού εἶναι στὸν τόπο του, ἐνῶ φοβοῦμαι μὴπως ἄλλοι γυρέδουνε τὸ συβιθασμὸ ἐκεῖ πού δὲ χωρεῖ. Μὲ τοὺς συβιθασμούς σας παρακαλῶ νὰ μὴν ξεχνάτε καὶ τὸ κακὸ τὸ μεγάλο. Νὰ μὴν ξεχνάτε πὼς κάθε μέρα, κάθε ὥρα, κάθε στιγμή, κάθε δε- φτερόλεπτο, ἡ καθαρέδουσα καταστρέφει τὰ ἐλλη- νόπαιδα καὶ τὰ μυαλό τους. Προτοῦ θυμώσετε γιὰ ἓνα γάμμα ἢ γιὰ ἓνα νῦ, κοιτάξτε τὴν καθαρέδου- σα τί κινεῖ, καὶ γιὰ νὰ φήσουμε τὰ οἷς, τὰ ὦν κα- τὰ παρόμοια, πού τὰ μαθαίνει στὰ παιδιὰ, συλλογι- στῆτε, ἔταν ἀδειάσετε, πὼς τὸ *σιτυππόχαρτο*, ἡ καθαρέδουσα μὲ τὸ ζῶρι ἀναγκάζει τὰ παιδιὰ νὰ τὸ ἴενε *σιτυπποχάρτιον* — ἀγνοώντας ὅχι μόνο κάθε λογικὴ, μὰ καὶ τὰ ἱστορικά, καὶ τὰ περγαμηνὰ μᾶς λέξης, πού ἴσως κ' ἓνας Πολύδης νὰ τὴν ἔγραφε μὲ τὸ *ου*. (Etudes de philologie neo-grecque, Pa- ris, 1892, I.XXVI). Ἀντὶς νὰ χτυπάτε τὸν ἄμμορο τὸν Ὑχάρη πού εἶναι δικός σας, πού γιὰ τὴν Ἑλ- λάδα θυσιάζεται, πὸ σπουδαῖο νὰ κοιτάξετε μὲ κά- θε τρόπο καὶ μὲ κάθε μέσο, πὼς νὰ σιάξετε τὸ κακὸ πού ἔγινε ὡς τώρα στὴ δημόσια τὴν ἐκπαιδεύση. Ὅσο γιὰ τὴ γραμματικὴ, ὅσο γιὰ τὸν κανόνα τὸν ἀλύγιστο, θὰ διῆ ὁ κ. Δελμούζος, πού θὰ τὸ ξέρει κιόλας, θὰ διῆ, ἅμα βρεθῇ μπροστὰ στὸ τρομερὸ τὸ *γιατί* πού βγαίνει κάθε τόσο ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ παι- διοῦ, θὰ διῆ πῶς, τὴ λογικὴ τὴν ἀλύγιστη, πρῶτα πρῶτα ὁ νοῦς τοῦ παιδιοῦ τὴ διψᾷ — καὶ πὼς παρά- δοση, γραμματικὴς δίχως κανόνα εἶναι ἀπὸ τὰ πρά- ματα πού δὲ γίνονται.

Νᾶρθομε τώρα, μιὰ στιγμήλα, καὶ στὸ τρίτο μου τὸ πρὸς κάλιο ; Μὲ δυὸ λόγια. Τί σκοτώνετε, μπρὲ παιδιὰ μου, μπρὲ ἀδέρφια ; Τί χάνετε ; Γλώσ- σα θέλετε ; Μήπως δὲν τὴν ἔχετε ὀλοόταμη ; Τί προσμένετε ; Πάρτε τὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ, — κι ἂν τὴ φοβάστε, γιατί σας βάζει σὲ χίλιους μπελάδες ἀπὸ τὴν πολυτυπία της καὶ δὲν ξέρετε πὼς νὰ δια- λέξετε τύπους ἢ λέξεις, τότες, τί λέτε ; δὲ ρίχνετε μιὰ ματιὰ στὰ μικρούτσικα, στὰ τιποτενιούτσικα βι- βλιαράκια μου ; Μπρὲ μωρὲ παιδιὰ ! Θαῤῥῶ πὼς τᾶχουνε ἔλα' θὰ βρῆτε μέσα, ὕψος, γλώσσα, γραμ- ματικὴ. Ἐ ! καὶ κάποιο μεζελάκι.

Κερικκί, 9 τοῦ Ἁγ. Δημήτριου — παρασκεβή, 2 τοῦ Χριστοῦ, 1910.

Ὁ ταπεινός, ἐλάχιστος συνάδελφός σου:

ΨΥΧΑΡΗΣ

Γιὰ νὰ δουλέψῃ σωστά ὁ ποιητὴς τὴν κοινωνία, πρέπει ἀγνάντια της νὰ σταθῇ ὁ ἴδιος, μὲ ὅλο του τὸ ἐγὼ, ὁλό- δοιο, ὅποιος κι ἂν εἶναι, κι ἄς εἴν' ἐκεῖνο καὶ ἀντικεινω- νικό.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΣΤΗ ΘΥΜΗΣΗ ΧΑΜΕΝΟΥ ΦΙΛΟΥ

Γλυκὲ φίλε, συχνὰ δὲ φέβγεις μέρι
ποῦ ὁ καιμὸς σου στὸ νοῦ μου δὲν περνᾷ,
ἔχεις γεμίσει τόσο τὸν ἀέρα
τριγύρω μας πού ἀνάσινες γλυκά,
ὥστε ὁ καιρὸς νὰ μὴν μπορεῖ νὰ σβήσῃ
τὸ γοργόπέρασμά σου ὅ,τ' ἔχει ἀφίσει.

Περάσαν τόσο χρόνια, μὰ ποιὸς λέει
μ' ἐμᾶς ἀκόμα πὼς δὲν εἴσουν χτές;
Τόσο θερμὸς ὁ πόνος σου μᾶς πνέει
ἀπ' τὶς θαμπὲς πού ζεῖς ἀκρογιαλιές,
τόσο ἡ δροσιὰ πού στάλαξες βαθιά μας
τὴ θύμησή σου θέρει στὴν καρδιά μας!

Ὡσὼν γοργὸς ἐδιάβηκες ἀέρας
μὲ τὴ θερμὴ σου ἀσπένδιση ὀρειή,
σὰ φέγγος στάχνοχάραμα τῆς μέρας,
ποῦ τὶς ἀντάρες κυνηγᾷ καὶ σβεῖ·
ἂν τὶς ἔσβησες, δὲ μᾶς πολυμέλει,
γτάνει συχνὰ τ' ὅ,τι κανέναν θέλει.

Κ' ἐπὶ θέλησες ὅσο ἄλλον κανέναν
δὲ φλόγιαν ὀλόγυρ' ἀπὸ σέ.
Μὰ ποιὸς ἔχει ὅσο θέλησε φτιασμένα,
ποιὸς ἔπιασε ὅσα γύρισε ποτέ;
Καὶ τὰ φτερά ὅσο πιὸ ψηλὰ τραβᾶνε,
σκληρότερα μὴ οἱ Μοῖρες δὲν τὰ σπᾶνε;

Κ' ἐσὲ σκληρὰ ἢ δική σου σ' ἐκδικήθη,
ἀρπάζοντάς σε ἀπάνω στὴ χαρὰ.
Τὸν ἥλιο πὼς λαχτάριζαν τὰ στηθὴ,
πὼς τοῦ κόσμου σὲ πύρωνε ἡ ὁμορφιά,
πὼς ἔλαιπε τὸ μάτι μαγεμένο
σὲ τρανὸ ὄνειρο, μπρὸς τὸν ξανοιγμένο!

Τὸναιρο αὐτὸ σου τὸ πνιμένο κλαίμε —
πράξες κι ὀνειράτα ἓνα στὴ ζωή!
Μὲ τὸν πόθο της τὴνομά σου λέμε
εἶσ' ὁ βαθὺς καιμὸς της μπρὸς μας σὺν
κι ἀναπαμένο ὁ νοῦς μου δὲ σὲ βάνει
μὲς τὸ θλιμένο πού ἄραξες λιμάνι.

Πνοή σου εἶταν τὸ πάλεμα κ' ἡ ἀντάρα,
τρανὴ χαρὰ σου τὸ γλυκὸ τὸ φῶς·
θεέ, μπορεῖς καὶ σβεῖς τὴν λαχτάρα!
Δὲν ἔφυγες γαλήνιος, γελιαστός·
χλωμός, πικρὸς μᾶς ἄφισες, πονώντας,
γυρόβοντας ἐπῆγες, λαχταρώντας.

Στὸ μέτωπό σου γύρο αὐτὸς ὁ πόνος
ἀχνίζει πάντα ὡς σὲ θωρεῖ ἡ ψυχὴ,